

Invandrare är alltid utvandrare – men från olika håll

Några reflektioner om invandrarproblematiken

Kerstin Lindholm

"Jag har förlorat mitt språk, tingen har ingen smak längre i min mun..."

— — —

"De nya orden är som kåldolmar som har stått för länge i frysboxen" säger Theodor Kallifatides i dikten "Mitt språk och jag," och tolkar det främlingsskap en utvandrare till Sverige sällan blir kvitt. *Han* har lyckats erövra språket åtminstone... han är ett undantag. För Vilhelm Mobergs Kristina, en svensk utvandrare blev det så, att hon aldrig vande sig vid tanken, att det var i det nya landet hon skulle förbli. Hennes längtan materialiserades i den apel från Duvemåla som vuxit upp ur kärnan från trädet på gården hemma i det fattiga Småland.

Många svenskar har läst och betagits av Mobergs breda emigrationsepos — och känt igen sitt svenska ursprung — och anat svårigheten till anpassning till en ny värld.

Varför har vi då så svårt att överföra dessa känslor och erfarenheter på vår förståelse för de människor vi möter här — som har utvandrat från andra verkligheter?

Vad kommer det sig att svenskarna — som nu reser mer än någonsin — inte tar emot och omvandlar sinnes- och livsintryck från mötet med människor i andra kulturer, här hemma i kontakt med våra nya invånare? Är det så att svensken bara söker sol, sprit och sång när han äntrar

Vi har varit illa rustade att på ett vettigt sätt ta emot så många nya innevånare — efter att i århundranden ha levt utan större inslag därav. Vi har psykologiskt haft det betydligt svårare än andra länder som kontinuerligt tillförts nya minoriteter, t.ex. Holland eller de kontinentala storstäderna, framhåller i nedanstående artikel Kerstin Lindholm, lektor i social metodik vid Socialhögskolan i Stockholm.

I artikeln behandlas främst problem, som möter de blivande socialarbetarna. Avslutningsvis diskuteras också behovet av tvärfackliga arbetssätt. Bristande kunskap resulterar ofta i att man inte ser problemen hos de människor med vilka man skall arbeta som lärare, psykolog, läkare eller vad det må vara. Vad händer här t.ex. inom medicinarutbildningen och annan högre utbildning när det gäller kunskaper om de olika invandrargruppernas förhållanden?

charterplanet? Jag tror inte det. Men vårt sätt att resa — som de många gör — är nytt och vi har definitivt inte lärt oss vad kultur betyder i de andra länderna — och hur skulle vi kunna det — vi är där som kortfristiga gäster och träffar trots allt mest varann — och andra gäster. De svenskar, som en längre tid levt i ett annat land och åtminstone delvit delat det landets invånares egna villkor — har större förutsättningar att förstå dem som kommer för att mer eller mindre definitivt slå sig ner hos oss. Hur ska vi kunna återskapa sådana situationer som ger svenskar en bättre nyckel till förståelse för andras liv?

Jag tror att vi alltför litet på allvar försöker sätta oss in i hur den tidigare kulturella bakgrunden starkt och — kanske för alltid — påverkar beteende och synsätt hos invandrarna. Och det måste vi lära oss — i synnerhet vi som i vårt

De samhällsfunktionärer som särskilt har ett ansvar gentemot invandrarna är många; arbetsledare, företagare och fackföreningsfolk, lärare och skolfolk, fritids- och kulturarbetare, hälso- och sjukvårdspersonal och socialarbetare, för att nämna några.

arbete kommer närmare de här problemen — och likaså är det vårt ansvar att föra det vidare till andra svenskar. Det är ingen tvekan om att vi varit mycket illa rustade för att på ett vettigt sätt ta emot så många nya invånare — efter att i århundranden ha levat utan större inslag därav. Vi har psykologiskt haft det betydligt svårare än andra länder som kontinuerligt tillförts nya minoriteter, tex Holland eller de kontinentala storstäderna.

De samhällsfunktionärer som särskilt har ett ansvar gentemot invandrarna är många; arbetsledare, företagare och fackföreningsfolk, lärare och skolfolk, fritids- och kulturarbetare, hälso- och sjukvårdspersonal och socialarbetare, för att nämna några. Jag ska i det följande ta upp några problem som möter den grupp jag särskilt arbetar med: de blivande socialarbetarna.

Socialarbetarnas ansvar

Socialarbetarna möter de nya invandrarna på alla sina arbetsplatser. Det är inte bara till den kommunala socialvården de kommer. Skolkurator, kurator på sjukhus, personalarbetare, alla i de kommuner där invandrare förekommer, möter människor från andra kulturer — i problemsituationer. Eller får indirekt kännedom om problem — kanske utan att kunna nå människorna bakom — jag tänker på t. ex. hemmafruarna.

För fyra år sedan var det inte många socialarbetare som på allvar hade insett frågans vidd, utom några få på invandrarverkets anpassningsbyrå — som tog emot brev med frågor som besvarades. Vilken viktig informations- och kontaktkälla detta till synes enkla fjärrkontaktsätt varit har invandrarverket tidigt uppmärksammat. Det har givit impulser till nya och andra åtgärder och

utgjort signaler på eljest svårupptäckta bristtillstånd. När invandrarströmmen växte blev socialarbetarna på många håll varse att här fanns ett nytt behov, och ett som man kände sig mycket tafatt inför — inte bara på grund av språkfrågan.

Ett initiativ — av stor räckvidd vågar jag påstå — var det seminarium för invandrarfrågor, som anordnades hösten 1971 av de nordiska socionomförbunden i Jönköping. Det har haft betydelse på flera sätt. För det första genom att ge socialarbetarna direkt erfarenhet och kontakt med olika invandrargrupper utifrån också andra samhällssektors utgångspunkt än socialvårdens — de deltagande försökte i mindre grupper studera olika delar av den totala livssituationen för olika invandrargrupper — arbete, bostad, fritid, kultur, hälso- och sjukvård och socialvård, undervisning, religion. Denna direktkontakt med olika etniska grupper gav oföglömliga nya infallsvinklar. För det andra genom att samtliga rapporter i bokform utgavs från seminariet i boken "Samhällsarbete som metod, teori och praktik i relation till invandrarfrågan." (Kumla 1971, säljes genom Sveriges Socionomförbund). För det tredje genom att ge impulser åt de medverkande att arbeta vidare, var och en på sitt håll — med att förmedla sina och andras kunskaper om olika invandrarfrågor.

Att undervisa om invandrarfrågor

1970 började vi på Socialhögskolan i Stockholm fundera över hur man skulle kunna ta upp något om invandrarproblematiken, som skulle vara till hjälp för de blivande socialarbetarna. Behovet kändes särskilt angeläget i det ämne som tar upp socialarbetarens konkreta arbetssituation: den sociala metodiken. Den kurs där vi givit mest plats åt invandrarfrågor är kursen i social förvaltning och samhällsarbete.

Hur skulle vi gå tillväga och hur skulle vi få plats i den ganska snäva ram vi hade, då högst

Den kurs där vi givit mest plats åt invandrarfrågor är kursen i social förvaltning och samhällsarbete.

Projekt som eleverna studerat är sådana som Invandrarkvinnornas förening, Invandrarlekskolan i Märsta, Immigrant Service tillkomst, Studiecirkeln för polska skolbarns föräldrar och lärare.

tio—tolv timmar av lektionstid är vad vi kunnat använda? Det vi framför allt behövde var kunskaper om vilka invandrarna var, vad stat och kommun och landsting gjorde — och vilka behov invandrarna själva redovisade,

Jag fann, att vi kunde tackla frågorna på ett par olika sätt. Dels genom att leta fram befintlig litteratur och informationsmaterial, dels att på lektionerna ta del av erfarenheter hos socialarbetare på invandrarverket eller lokala informationsbyråer. Därutöver att låta eleverna i mindre grupper mera ingående studera tillkommande nya projekt eller försöksverksamheter för invandrare, hur idéerna kommit och utvecklats, vilka hinder man mött och de erfarenheter som gjordes. I början fanns det föga litteratur. Men i Harald Swedners m. fl. bok "Socialvård och samhällsförändring" fanns ett par utmärkta uppsatser om etniska minoriteter som fortfarande är bra, lagom stora och begreppsförklarande som en introduktion. Invandrarverket har undan för undan försett oss med ett rikhaltigt informationsmaterial i olika former. Nu finns en myckenhet litteratur, det är bara att välja, svårigheten är kanske att få tag i sådan litteratur som beskriver hur man som socialarbetare beter sig i verkligheten, i konkreta arbetssituationer, och var man kan få bistånd i sitt arbete. Men sedan 1 1/2 år har vi boken som nyss nämndes från Jönköpingsseminariet, som tar upp konkreta arbetsproblem, och relaterar dem till teorin. Projekt som eleverna studerat är sådana som Invandrarkvinnornas förening, Invandrarlekskolan i Märsta, Immigrant Service tillkomst, Studiecirkeln för polska skolbarns föräldrar och lärare. Invandrarproblematiken i bestämda stadsdelar i några kommuner har utgjort studieområden i ett par kurser. Personal från Stockholms Invandrarnämnd och från invandrarverket har, lik-

som invandrarkonsulenter från olika kommuner och liknande funktionärer, i flera omgångar ställt upp och medverkat på lektionerna.

Det som jag ändå tror har betytt mest för att väcka och vidmakthålla intresset att gå vidare, har varit de inslag av "upplevelsedimension", utan vilken all information och kunskapsmeddelande går in och ut igen och aldrig sjunker ner ordentligt i medvetandet. Vad har vi gjort där? Vi har försökt sätta oss in i bestämda besluts-situationer beträffande åtgärder åt invandrare och sedan diskuterat oss själva, hur vi haft olika värderingar och försökt belysa varför. Vi har haft besök av invandrare som kunnat för oss beskriva — inte hur det blir problem när man blir invandrare i Sverige, utan hur just den kultur ser ut man kommer ifrån och hur man där resonerar, vilka värderingar och föreställningar om samhälle och människor som präglat deras tidigare liv. Det har givit oss massor att tänka på och vi har, både lärare och elever, äntligen börjat förstå lite bättre. Att vi gått med helt svenska uppfattningar om hur det är att leva i det eller det landet — och så få höra hur någon därifrån beskriver sin verklighet. Att invandrare inte är en enda grupp — utan att de egentligen bara har en sak gemensamt med varandra — nämligen att vara invandrare i Sverige — men eljest är varandra helt olika som kulturbärare och individer. Att vi väldigt dåligt och rakt igenom hela samhället behandlar dem som en grupp med enhetliga kännetecken (och rätt så negativa förtecken) och inte alls tar till vara allt det som de skulle kunna ge oss — om vi gav dem chansen — genom att låta oss lära känna deras kultur och sedvänjor, som är uttryck för något, och som vi ofta misstolkar för att vi inte ger oss tid att lyssna eller läsa och lära om de länder de kommer ifrån. Att barnuppfostran och förhållande mellan generationerna eller könen tar sig and-

Att vi väldigt dåligt och rakt igenom hela samhället behandlar dem som en grupp med enhetliga kännetecken (och rätt så negativa förtecken) och inte tar till vara allt det som de skulle kunna ge oss.

=====

När det gäller hemmafruarna har vi lagt märke till, att särskilt de finska blir mycket isolerade, i synnerhet på de orter där finnarna ej finns i särskilt stort antal.

=====

ra uttryck än här, att förhållandet till samhällets olika myndigheter har en annan laddning än här, att skolan inte betraktas likadant som här. Och att om vi inte förstår det, så förstår vi inte deras "konstiga reaktioner" inför oss.

Några grupper vars problem vi särskilt uppmärksammat genom våra gemensamma studier har varit tonåringarna och deras fritidsproblem och hemmafruarna. Tonåringarnas problem har för övrigt uppmärksamats av Rädda Barnen, Invandrarverket och Sverige Socionomförbund som nu i juni anordnar ett seminarium för att förbereda socialarbetare m. fl. för samtalsgrupper med tonåringar ur olika etniska grupper.

När det gäller hemmafruarna har vi lagt märke till, att särskilt de finska blir mycket isolerade, i synnerhet på de orter där finnarna ej finns i särskilt stort antal. De saknar motivation att lära sig svenska och stannar i alltför stor utsträckning i hemmet och låter man och barn sköta kontakten med omvärlden. Andra grupper, t. ex. de jugoslaviska eller turkiska, grekiska, släpper ej ut sina kvinnor i det svenska samhället ens till språkurser utan att särskilda arrangemang vidtas, såsom att mannen vet att där endast är kvinnor, eller att det sker på tidpunkter då det ej går ut över mannen — ty förhållandet mellan makarna är präglad av deras kultur.

Genom att ta upp sådana här frågor i undervisningen har det spritt sig ett intresse för invandrarnas situation också inom andra ämnen på socialhögskolan, och trots att vi inte har en problemcentrerad och integrerad undervisning så har lärare inom de olika ämnena, såsom socialrätt och sociologi i uppsatshandledning eller lek- tionsundervisning tagit upp specialproblem om invandrare. Detta har lett till en hel del betygs- uppsatser och samtidigt gett näring åt intresset

hos en del studerande att göra en positiv insats för det kommande yrkesarbetet på detta område.

Tvärfackliga angreppssätt

Många frågor rör just flera traditionella discipliner men också olika yrkesområden. Ett intressant initiativ har detta läsår tagits av Stockholms Invand- rarnämnd i samarbete med Pedagogiskt Centrum i Stockholm: att bilda en tvärfacklig grupp som särskilt intresserar sig för att samla dokumenta- tion om den forskning och undervisning som på spridda ställen bedrivits och bedrives i Stockholm och ge uppslag till forskning som bedöms som sär- skilt angelägen för att därigenom ge bättre under- lag för olika åtgärder inom olika samhällssekto- rer. Där finns folk med från universitetet, lärar- högskolan, SÖ, socialhögskolan, skoldirektionen, barnavårdsnämnden m. fl. Underligt nog finns det ingen med från medicinskt eller socialmedicinskt håll. Har man inga problem på det området eller erfarenheter att bidra med? I varje fall har kura- torer vittnat om de svåra kommunikationsprob- lem som inte bara gäller språk och tolkning och ordförståelse, när det gäller patienter från sådana för oss annorlunda kulturer som Turkiet och Grekland. Det händer att man, djupt okunnig om andra länders familjerelationer, finner det helt i sin ordning att barn får tolka sina sjuka föräld- rars problem, i stället för att söka skaffa en utomstående tolk, och att de långsiktiga effekterna på familjerelationerna aldrig iakttas — av sam- ma funktionärer i samhället.

Därför undrar man vad som händer inom me- dicinarutbildningen och annan högre utbildning, när det gäller kunskaper om de olika invandrar- gruppernas förhållanden. Bristande kunskap resul- terar ofta i att man inte ser problemen eller ej kan

=====

Det händer att man, djupt okunnig om andra länders familjerelationer, finner det helt i sin ordning att barn får tolka sina sjuka föräldrars problem, i stället för att söka skaffa en utomstående tolk.

=====

När startar den första helt internationella folkhögskolan i Sverige som bl. a. kan lära svenskt yrkesfolk att på bästa sätt arbeta tillsammans med invandrare från olika kulturer?

tolka till synes oförklarliga reaktioner hos de människor med vilka man ska arbeta, som lärare, psykolog, läkare eller vad det må vara.

När det gäller åtgärder för skilda behov hos de nya invånarna finns också så mycket byråkrati att övervinna, som kräver samverkan över yrkesgränserna. Att t. ex. ordna kombinerade matlagningscirklar och språkkurser för olika invandrargrupper och svenskar gemensamt hindras av stela bidragsbestämmelser. Men också av ovanan hos olika yrkesutövare att samverka över yrkesgränserna. Inte heller är vi tränade att förverkliga den syn som borde präglade oss alla: att se på de nytillskott som bidrag från olika kulturer kunde ge oss i vårt isolerade liv i Norden. När startar den första helt internationella folkhögskolan i Sverige som bl. a. kan lära svenskt yrkesfolk att på bästa sätt arbeta tillsammans med invandrare

från olika kulturer? Jag vet att det finns folkhögskolekurser för "inskolning" av invandrare i svenska språket och kulturen, men det är också det motsatta vi behöver. En mötesplats för oss alla, men särskilt alla de yrken som har att göra med människor såsom lärare, läkare, psykologer, sjuksköterskor, socialarbetare, tjänstemän och vårdpersonal. Vi behöver hjälp att lära oss bli länkar till samhället genom att locka fram nykomlingarnas egna, ofta oupptäckta resurser som kunde berika oss alla och ge dem en annan jämlikare ställning. Först då kan våra relationer bli riktiga. De nya invånarna ska inte bara vara mottagare, av särskild skola, sjuk- och socialvård etc., vi ska inte bara vara mottagare av deras produktionsbidrag. De måste också få ge andra bidrag, och vi underlätta för dem att göra det. Den stora Invandrarfestivalen i Stockholm i vintaras var bra, men vad vi behöver är den kontinuerliga dialogen i enkla och varierande former i små sammanhang på kulturens alla områden. Vilket ansvar tar vi på olika yrkesområden? Annars kanske Kallifatides ord slår in "... att tala har blivit ett hantverk med mycken svett och trötta muskler. Men om jag inte kan gå med de nya orden kan jag åtminstone trampa på dem".

Nyhyttan

Kurort och enskilt sjukhem

Storslagen bergslagsnatur — utmärkta promenadvägar — hög och torr barrskogsluft — sjukgymnastik — massage — bad.

Läkare: Med. Dr G. Smårs.

Behandling av invärtes sjukdomar, mag- och tarmsjukdomar, hjärt- och blodtryckssjukdomar, reumatiska åkommor. Konvalescens och rekreation. Prospekt och upplysningar genom rumsbeställningen. Tel. 0587/604 00.

Postadress: FACK 65, 710 32 JÄRNBOÅS.